

سهم زنان در "بانکداری مردانه" عربستان

آیا عربستان از پتانسیل‌های واقعی خدمات‌رسانی مالی ویژه زنان آگاه است؟

جهش اقتصادی و به تبع آن، ارتقای سطح کیفی و کمی خدمات‌رسانی بانکی در عربستان را به دنبال داشته باشد.

بنا به مطالعات اخیر پژوهشگران وزارت دارایی عربستان، بیش از ۵۶/۵ درصد فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های عربستان را زنان تشکیل می‌دهند. از سویی دیگر، نزدیک به ۶۰ درصد سرمایه‌گذاران در بورس و ۴۰ درصد سرمایه‌گذاران در بخش مستغلات عربستان هم زنان هستند.

متأسفانه، مشکل نابرابری‌های جنسیتی، مختص عربستان سعودی نیست. بررسی‌های اخیر سازمان ملل متحد، حکایت از آن دارند که اگرچه زنان، نزدیک به دوسوم نیروی کار جهان را تشکیل می‌دهند، اما فقط پنج درصد درآمد جهان به آنها می‌رسد. علاوه بر این، زنان در بسیاری از کشورهای جهان، عملاً از چرخه تصمیم‌گیری و سیاستگذاری‌های اقتصادی و بانکی حذف شده‌اند.

در عربستان سعودی هم همین وضع برقرار است، یعنی تنها ۱۴ درصد نیروی کار فعال کشور را زنان تشکیل می‌دهند که این رقم در مقایسه با میانگین جهانی این شاخص، بسیار ناچیز به نظر می‌رسد. علاوه بر این، زنان عربستانی شاغل در این کشور، از تبعیض‌های دستمزدی نیز رنج می‌برند، به نحوی که میانگین دستمزد دریافتی زنان عربستانی طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۶ چندین بار "کاهش" یافته است.

بخش بانکداری چگونه؟

در مجموع، وضعیت اشتغال و حضور زنان در نظام بانکی عربستان سعودی، در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی این کشور، بهتر و امیدوارکننده‌تر می‌باشد. در سال ۲۰۰۴، بانکداری خصوصی در عربستان، دارای ۲۴۵۹۰ کارمند رسمی و تمام‌وقت بود که از این میان، سهم زنان فقط ۱۵۱۸ نفر بود (چیزی نزدیک به شش درصد). اما این رقم در سال ۲۰۰۵ به ۲۱۶۸ نفر رسید که افزایشی ۴۲ درصدی در مقایسه با سال قبل از آن را نشان می‌داد. این آمار و ارقام مختصر، نشان‌دهنده این واقعیت است که نرخ رشد استخدام و اشتغال زنان در نظام بانکی عربستان، بسیار بالاتر از نرخ مشابه در سایر بخش‌های اقتصادی عربستان بوده است، به نحوی که از میان ۹۳۹۴۰ کارمند رسمی و تمام‌وقت شاغل در بخش‌های مختلف

نظام بانکی عربستان سعودی، کمی پس از کشف نفت در شبه‌جزیره عربستان به وجود آمد، یعنی در سال ۱۹۳۹. و پس از پایان جنگ جهانی دوم بود که اقتصاددانان به لزوم یافتن روش‌های جامعی برای مدیریت و استفاده بهینه از این منبع درآمدی سرشار و قابل‌ملاحظه واقف گردیدند. با اینهمه، نظام بانکی عربستان سعودی، از همان آغاز با چالش‌ها و مشکلات متعدد و پیچیده‌ای دست‌به‌گریبان بود که بخشی از آنها ریشه داخلی داشتند و برخی دیگر، نشأت‌گرفته از خارج بودند. به عنوان مثال، بروز نوسانات شدید و پیش‌بینی‌نشده در بازارهای مالی بین‌المللی و وقوع بحران‌های اقتصادی منطقه‌ای، و از همه مهمتر، وقوع جنگ‌های اعراب و اسرائیل و جنگ‌های خلیج فارس، تأثیرات شگرفی بر نظام بانکی عربستان نهاده است. با اینهمه، نظام مالی این کشور توانسته است از تمام این مشکلات و چالش‌ها رهایی یابد و هم‌اکنون، خود را به عنوان یکی از بزرگترین بازارهای مالی جهان معرفی نماید.

بر اساس گزارش سازمان پولی عربستان سعودی (SAMA)، در سال ۲۰۰۶، سیزده بانک تجاری با در اختیار داشتن بیش از ۱۲۵۰ شعبه در عربستان مشغول فعالیت بوده‌اند و نکته جالب در مورد همه آنها "مردانه‌بودن" آنهاست. به عبارت دیگر، یکی از مهمترین چالش‌های فراروی نظام بانکی عربستان، وجود نابرابری‌های جنسیتی در ساختار مدیریتی و اجرایی بانک‌های عربستانی است و این نابرابری‌ها و تبعیض‌ها، در حالی مشاهده می‌شود که در حال حاضر، بیش از ۳۰ درصد حساب‌های بانکی (به ارزش ۷/۲ میلیارد دلار) در عربستان به زنان تعلق دارد و بانوان، کنترل ۲۱ درصد سرمایه‌های خصوصی کشور را در دست دارند. بنابراین، می‌توان ادعا کرد که تقویت جایگاه زنان در نظام بانکی عربستان، می‌تواند کمک شایانی به توسعه هرچه بیشتر این کشور نماید. به‌طور کلی، به نظر می‌رسد که زنان سعودی، جزو آن دسته از منابع و سرچشمه‌های توسعه و رشد اقتصادی این کشور هستند که تاکنون به علل مختلف، مورد بهره‌برداری مناسب و توجه قرار نگرفته‌اند و توجه کافی به خواسته‌ها و علایق آنها می‌تواند

بیش از ۳۰ درصد حساب‌های بانکی در عربستان به زنان تعلق دارد و کنترل ۲۱ درصد سرمایه‌های خصوصی کشور نیز در دست بانوان است، اما بانکداری همچنان "مردانه" است.

تقویت جایگاه زنان در نظام بانکی عربستان، می‌تواند کمک شایانی برای توسعه هرچه بیشتر این کشور باشد.

اقتصادی عربستان، فقط ۲۲۸۱ نفر زن بودند، یعنی چیزی برابر با ۲/۴ درصد، که قابل مقایسه با سهم ۲۰ درصدی زنان از کل نیروی شاغل در بخش بانکی عربستان می‌باشد.

به هر حال، بانک‌های سعودی نیز به تدریج نسبت به لزوم توجه به زنان و تقویت جایگاه آنها در سطوح مدیریتی و اجرایی بانک آگاه می‌شوند.

از نظر تاریخی، توجه به زنان عربستانی از سوی بانک‌های این کشور، به سال ۱۹۸۰ برمی‌گردد، یعنی زمانی که بانک تجاری ملی عربستان (NCB) اقدام به افتتاح دو شعبه ویژه بانوان در جده و ریاض نمود. در آن زمان، فقط زنان حق ورود به این شعب را داشتند (و البته می‌توانستند به تمام شعب عمومی بانک‌ها نیز وارد شوند). همین مساله، باعث جذب زنانی شد که به دلایل گوناگون، ترجیح می‌دادند تا در شعبی که صرفاً برای خدمات‌رسانی به آنها (و نه آقایان) ایجاد شده بود، افتتاح حساب نمایند. علاوه بر این، در این دو شعبه، خدماتی ویژه زنان عرضه می‌شد که خاص بانوان بود و در سایر شعب به چشم نمی‌خورد. حتی در سال‌های اخیر هم که تعداد شعب ویژه زنان بانک NCB به ۱۲ شعبه افزایش یافته، خدمات متمایزی چون کارت‌های اعتباری سوئیفت فقط به خانم‌ها ارائه می‌شود و یا در شعبه اندلس این بانک، امکان دسترسی رایگان و دائمی خانم‌ها به اینترنت و حساب‌های اینترنتی آنها فراهم آمده است. نمونه این نوآوری‌ها و ارزش‌قابل‌شدن برای بانوان عربستانی را می‌توان در برخی دیگر از بانک‌های عربستانی نیز مشاهده نمود.

یک نمونه موفق

یکی از نمونه‌های موفق و کم‌نظیر حضور زنان در نظام بانکی سعودی، مربوط می‌شود به خانم لیلا هشام. او که پس از چندین سال زندگی در خارج از کشور، در دهه ۱۹۸۰، به عربستان بازگشته بود، تصمیم گرفت تا وارد بازار کار شود. لیلا هشام، به علت تسلط به زبان انگلیسی، ابتدا به مدت دو سال در رادیو ریاض به عنوان مترجم مشغول به کار شد و سپس در سال ۱۹۹۲ به یکی از بانک‌های محلی عربستان پیوست و پس از افتتاح شعبه ویژه زنان این بانک در ریاض، به عنوان رییس این شعبه برگزیده شد. او برای نخستین بار تیمی مجرب و حرفه‌ای از زنان را در این شعبه به کارگمارد و توانست خیلی زود این شعبه را به یکی از موفقترین شعب بانک متبوع خود تبدیل کند و به علت همین عملکرد موفق بود که او طی مدت کوتاهی به عضویت هیات‌مدیره بانک درآمد و نخستین زنی شد که در تاریخ عربستان سعودی، به این رتبه والا و ارزشمند در نظام بانکی رسیده است.

خود لیلا هشام در این مورد می‌گوید: «به نظر من، طی سالیان اخیر، نگرش‌ها نسبت به حضور زنان در فعالیتهای

اجتماعی و اقتصادی تغییر یافته است که این مساله در مورد عربستان سعودی نیز کمابیش مصداق پیدا می‌کند و لذا می‌توان امیدوار بود که در آینده‌ای نزدیک، فرصت‌های شغلی بیشتر و بهتری در اختیار زنان قرار گیرد. تنها در این صورت است که مسیر رشد و توسعه کشورهای اسلامی هموارتر می‌شود و بستری مناسبتری برای تحول اقتصادی و اجتماعی فراهم می‌آید.»

لیلا هشام، در آرزوی روزی است که زنان به مناصبی چون مدیرعاملی بانک‌های سعودی برسند و قابلیت‌ها و توانایی‌های نهفته خود را به مرحله ظهور برسانند.

موانع بیشمار

فرح صرافی، یکی دیگر از زنان موفق در حوزه بانکداری است، کسی که توانسته است پس از طی مراحل ترقی، از مقام یک کارمند ساده بانک مشترک فرانسه - سعودی، به مقام مدیر روابط عمومی و مدیر بخش ارتباطات شرکتی ارتقا یابد. او یکی از پیشگامان حضور زنان در بانکداری شرکتی بود که کارش را در این حوزه، از پنج سال پیش آغاز نمود و یکی از درخشانترین عملکردها در میان کل کارمندان این بانک را از خود نشان داد. با اینهمه، او از وجود موانع بسیار بر سر راه پیشرفت زنان در بخش بانکی عربستان ناراضی است. او در این باره می‌گوید: «نگرش جامعه سعودی در قبال کارمندان زن بانک‌ها، چندان مطلوب و شایسته نیست، البته بخشی از این مساله، برمی‌گردد به عملکرد و سابقه زنان در این بخش. برخی از مشتریان زن بانک‌ها نیز از این که با یک کارمند زن در پشت باجه بانک روبرو شوند، ابراز تعجب و گاه ناخشنودی می‌کنند و گاهی نیز کارمندان زن بانک‌ها را به تمسخر و استهزا می‌گیرند. شبیه همین رفتار در میان مردان نیز مشاهده می‌شود. در برخی موارد نیز مشتریان بانک‌ها با دیدن زنان در پشت باجه یا در جایگاه مدیر شعبه، از انجام عملیات بانکی موردنظر خود صرفنظر می‌کنند و به شعبه‌ای دیگر یا دستگاه ATM متوسل می‌شوند.»

خانم صرافی معتقد است که اگر زنان کارمند و شاغل در بانک‌ها، به موازین اسلامی پایبند باشند و شعایر اسلامی را رعایت نمایند، محدودیت‌چندانی برای فعالیت آنها در کشورهای اسلامی (به‌ویژه بانک‌های اسلامی) به‌وجود نخواهد آمد.

او معتقد است که بانک‌ها، مکان‌هایی مناسب برای اشتغال زنان و سکوهای پرتاب خوبی برای رشد و تعالی اقتصادی و اجتماعی آنها در کشورهای اسلامی خواهند بود و بر جایگاه فردی و اجتماعی زنان در مسیر توسعه ملی‌کشورها خواهند افزود.

دو مطلب اخیر توسط سیدحسین علوی لنگرودی از سایت‌های اینترنتی انتخاب و ترجمه شده است.

نرخ رشد استخدام و اشتغال زنان در نظام بانکی عربستان، بسیار بالاتر از نرخ مشابه در سایر بخش‌های اقتصادی عربستان بوده است.

بانک‌ها، مکان‌های مناسبی برای اشتغال زنان و سکوهای پرتاب خوبی برای رشد اقتصادی و اجتماعی بانوان در کشورهای اسلامی بشمار می‌روند، به شرط آن که شعایر اسلامی را رعایت کنند.